

Horyzonty Polityki
2022, Vol. 13, N° 43

MARTA BOHDZIEWICZ-LULEWICZ

<http://orcid.org/0000-0002-8683-430X>
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
blulewicz@gmail.com

DOROTA MURZYN

<http://orcid.org/0000-0003-2032-8401>
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
dorota.murzyn@up.krakow.pl

AGNIESZKA PACUT

<http://orcid.org/0000-0002-3616-8820>
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
agnieszka.pacut@uek.krakow.pl

DOI: 10.35765/HP.2237

Tworzenie regulacji prawnej dotyczącej przedsiębiorstwa społecznego w Polsce w kontekście teorii demokracji deliberatywnej

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest opis procesu tworzenia regulacji poświęconej przedsiębiorstwu społecznemu (PS) i ekonomii społecznej (ES), identyfikacja głównych aktorów i mechanizmów w kontekście założeń koncepcji demokracji deliberatywnej.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: W artykule przeprowadzono analizę pojęciową i teoretyczną podstawowych założeń demokracji deliberatywnej, dialogu społecznego i dialogu obywatelskiego, przedsiębiorstw społecznych. W badaniu wykorzystano analizę źródeł pierwotnych (*desk research*), głównie projektów aktów prawnych w zakresie PS i ES i raportów z ich konsultacji.

PROCES WYWODU: W artykule przedstawiono kolejno: koncepcję przedsiębiorstwa społecznego i jego ramy prawne w Europie; założenia demokracji deliberatywnej i dialogu obywatelskiego w kontekście uczestniczenia obywateli w procesie stanowienia prawa; proces tworzenia regulacji poświęconej PS i ES w Polsce wraz z toczącymi się wokół niej dyskusjami środowiska związanego z ekonomią społeczną.

Sugerowane cytowanie: Bohdziewicz-Lulewicz, M., Murzyn, D. i Pacut, A. (2022). Tworzenie regulacji prawnej dotyczącej przedsiębiorstwa społecznego w Polsce w kontekście teorii demokracji deliberatywnej. *Horyzonty Polityki*, 13(43), 51–71. DOI: 10.35765/HP.2237.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Proces tworzenia regulacji poświęconej PS i ES jest osadzony w koncepcji demokracji deliberatywnej. Zaangażowani byli w niego różni aktorzy, początkowo związani z sektorem społecznym, a później także publicznym różnych szczebli. W procesie tym wykorzystano zróżnicowane formy konsultacji i zaangażowania aktorów.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: W toku analizy zidentyfikowano dwa modele inicjowania prac nad ustawą o PS i ES: model inicjatywy zewnętrznej i model mobilizacji. Ustalono że brak aktu prawnego może wynikać m.in. z: braku lidera koordynującego inicjatywę, niskiej motywacji i akceptacji środowiska ES dla idei PS, słabego rozpoznania koncepcji PS w społeczeństwie oraz heterogeniczności środowiska ES. Zaproponowano rozwinięcie badań w kontekście analizy grup interesu i ich wpływu na proces tworzenia ustawy.

SŁOWA KLUCZOWE:

demokracja deliberatywna, dialog obywatelski, ekonomia społeczna, przedsiębiorstwo społeczne, ustawa o ekonomii społecznej

Abstract

LEGAL REGULATION MAKING OF SOCIAL ENTERPRISE IN POLAND IN THE CONTEXT OF DELIBERATIVE DEMOCRACY THEORY

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of this article is to describe the process of creating a regulation dedicated to social enterprise (SEI) and social economy (SE), to identify the main actors and mechanisms in the context of deliberative democracy theory.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The article provides a conceptual and theoretical analysis of the basic assumptions of deliberative democracy, social and civic dialogue and social enterprise. The research was based on desk research, mainly drafts of legal acts in the field of SEI and SE and reports from their consultations.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The paper presents: the concept of social enterprise and the legal framework of the SEI in Europe; the assumptions of deliberative democracy and civic dialogue in the context of citizen participation in law-making process; the process of creating regulation dedicated to the SEI and the SE in Poland together with ongoing debates of the SE community around it.

RESEARCH RESULTS: The process of creating a regulation dedicated to SEI and SE is embedded in the concept of deliberative democracy. Various actors were involved, initially linked to the social sector and later also to public sector at various levels. The process used diverse forms of consultation and actor involvement.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The analysis identified two models for initiating work on the Law on SEI and SE: the outside initiative model and the mobilisation model. It was found that the lack of legislation may be due to: the lack of a leader coordinating the initiative, low motivation and acceptance of the SE community for the idea of SEI, poor recognition of the concept of SEI in the society and the heterogeneity of the SE community. It was suggested to develop the research in the context of interest group analysis and their impact on the law-making process.

KEYWORDS:

deliberative democracy, civic dialogue, social economy, social enterprise, law on social economy.

1. WPROWADZENIE

Od 2008 roku środowisko organizacji pozarządowych i ruch spółdzielczy w Polsce postuluje przyjęcie regulacji prawnej (w formie ustawy) definiującej status przedsiębiorstwa społecznego (PS) oraz szerszej sfery ekonomii społecznej (ES). Od tego czasu powstało co najmniej pięć projektów aktów prawnych regulujących wspomniane terminy. Każdy spotkał się jednak z krytyką najbardziej zainteresowanych, czyli przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (PES), w tym PS. Efektem tego jest brak ustawy poświęconej temu sektorowi gospodarki.

Znaczenie ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w rozwoju społecznym i gospodarczym Europy jest dostrzegalne od trzydziestu lat. Podmioty działające w tej sferze są uznawane za „kamień węgielny europejskiego modelu społecznego” (Gospodarka społeczna..., 2013). Ramy ich działalności wyznaczają wartości charakterystyczne dla europejskiego modelu społecznego, takie jak: partycypacja, demokracja, solidarność i subsydiarność. Ich aktywność wpisuje się w przeobrażenia mechanizmów zarządzania publicznego polegających na poszukiwaniu nowych sposobów modernizowania

państwa oraz reform współzarządzania publicznego, które uwzględniają autonomię i suwerenność aktorów społecznych oraz zakładają ich włączanie w sprawy publiczne (Hausner, 2008).

Celem artykułu jest opis procesu tworzenia regulacji poświęconej ES i PS oraz identyfikacja głównych aktorów i mechanizmów w kontekście założeń koncepcji demokracji deliberatywnej.

Autorki starają się odpowiedzieć na następujące pytania:

1. W jaki sposób proces powstawania ustawy o przedsiębiorstwie społecznym i ekonomii społecznej wpisuje się w koncepcję demokracji deliberatywnej?
2. Jakie mechanizmy i aktorzy wpływały na proces tworzenia regulacji w zakresie przedsiębiorstwa społecznego i ekonomii społecznej?
3. Jakie są powody, dla których wciąż nie ma konsensusu społecznego wobec prawnego uregulowania koncepcji przedsiębiorstwa społecznego?

W artykule przeprowadzono analizę pojęciową i teoretyczną podstawowych założeń demokracji deliberatywnej, dialogu społecznego i dialogu obywatelskiego, przedsiębiorstw społecznych oraz dokonano przeglądu literatury przedmiotu, ze szczególnym uwzględnieniem debat toczących się wokół tych koncepcji. W badaniu wykorzystano analizę źródeł pierwotnych (*desk research*), takich jak: projekty aktów prawnych w zakresie PS i ES, raporty z procesu ich konsultacji, opracowania rządowe, sejmowe i eksperckie, artykuły internetowe na temat projektów ustaw publikowane przez portale pozarządowe itp.

2. KONCEPTUALIZACJA PRZEDSIĘBIORSTWA SPOŁECZNEGO

Przedsiębiorstwa społeczne są elementem praktyki społeczno-gospodarczej, która od ponad trzydziestu lat rozwija się w różnych częściach świata (Defourny i in., 2021). Stały się one przedmiotem zainteresowania decydentów publicznych, jak i środowiska akademickiego z uwagi na umiejętność generowania pozytywnych zmian społecznych za pomocą rozwiązań innowacyjnych przy współpracy z różnymi grupami interesariuszy (Defourny, Nyssens, 2010).

Uogólniając, przedsiębiorstwa społeczne to „organizacje poszukujące biznesowych rozwiązań dla problemów społecznych” (Thompson, Doherty, 2006, s. 362). Tworzą one korzyści dla społeczności niezależnie od struktury własnościowej lub prawnej i przy różnym stopniu samowystarczalności finansowej, innowacyjności i transformacji społecznej (Brouard, Larivet, 2010). Charakteryzują je następujące cechy: realizowany cel społeczny, ograniczenia w dystrybucji zysku, przyznanie praw własności i uprawnień kontrolnych interesariuszom innym niż inwestorzy, w połączeniu z otwartym i partycypacyjnym modelem zarządzania (Borzaga, Galera, 2009).

Przedsiębiorstwa społeczne są definiowane w odniesieniu do koncepcji przedsiębiorczości społecznej oraz gospodarki społecznej (Defourny, Nyssens, 2010). Ich formę prawną, modele powstawania i rozwoju determinują czynniki kontekstowe, otoczenie historyczne, społeczno-gospodarcze, kulturowe (Defourny, Nyssens, 2021). W Europie są one zaliczane do gospodarki (ekonomii) społecznej, która w nowoczesnych, liberalnych demokracjach łączy trzy sfery – społeczeństwo obywatelskie, organizacje publiczne i podmioty prywatne – w innowacyjnym podejściu do rozwiązywania problemów społecznych (Hulgård, 2010). W kontekście europejskim akcentuje się znaczenie mechanizmów publicznych, polityk publicznych, ukazując je jako jeden z nurtów, które dały początek przedsiębiorstwom społecznym (Leś 2008, s. 40; Borzaga i in., 2020).

W zależności od systemu prawnego i kontekstu krajowego przedsiębiorstwa społeczne w Europie przyjmują różnorodne formy prawne i organizacyjne (Borzaga i in., 2020, s. 56–65). Zasadniczo wyróżnia się dwie grupy krajów: te, które wprowadziły przepisy opracowane dla PS w celu wspierania ich rozwoju (np. Belgia, Włochy, Wielka Brytania, Hiszpania) oraz te, w których funkcjonowanie tej grupy podmiotów nie jest uregulowane (np. Austria, Niemcy, Holandia).

W Europie wyróżnia się kilka grup przedsiębiorstw społecznych, uwzględniając ich publiczne rozpoznanie oraz krajowe regulacje prawne. Carlo Borzaga i współpracownicy (2020, s. 108–113) wyróżnili:

- PS działające na podstawie specjalnie zaprojektowanych form prawnych (*ad hoc*) o szerokim zakresie działalności – w interesie ogólnym lub w obszarze integracji zawodowej;
- PS działające na podstawie statusu przedsiębiorstwa społecznego o szerokiej formule działania w interesie ogólnym;

- PS działające na podstawie statusu WISE (*work integration social enterprise*);
- organizacje ze statusem pożytku publicznego, działające dla dobra publicznego.

W latach 1991–2001 w krajach europejskich wprowadzano nowe przepisy, które miały umożliwić integrację osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Po 2001 roku znaczna liczba krajów zdecydowała się na wprowadzenie przepisów odwołujących się do statusu, który pozwala na uznanie organizacji za przedsiębiorstwo społeczne. Najnowszą tendencją jest uznawanie organizacji za przedsiębiorstwa społeczne za pośrednictwem ustaw dotyczących szerszych zjawisk, tj. gospodarki społecznej i solidarnej lub trzeciego sektora (Borzaga i in., 2020).

3. DEMOKRACJA DELIBERATYWNA

Możliwość uczestniczenia obywateli w podejmowaniu decyzji o tym, co jest dla nich ważne w sferze publicznej oraz kształtowaniu polityk publicznych jest podstawową cechą systemów demokratycznych. To, czy i w jaki sposób preferencje społeczeństwa są uwzględniane jest z kolei istotną kwestią charakteryzującą stopień demokratyzacji danego systemu politycznego. W tym kontekście szczególnie interesująca jest koncepcja demokracji deliberatywnej, gdyż wydaje się, że umożliwia realizację takiego procesu, w którym głos obywateli jest najbardziej słyszalny.

Koncepcja demokracji deliberatywnej jest wyrazem wiary w możliwość szerszej i bardziej świadomej partycypacji obywateli w procesie podejmowania decyzji. Odwołuje się ona do idei,

zgodnie z którą usankcjonowane prawodawstwo wynika z publicznej deliberacji obywateli. Jako normatywne uzasadnienie legitymizacji, demokracja deliberatywna przywołuje ideały racjonalnego prawodawstwa, partycypacyjnej polityki oraz samorządności obywatelskiej (Bohman, Rehg, 1997, s. ix).

Podstawą tego podejścia jest teza, że istotą demokracji jest deliberacja, czyli debata, dyskusja, komunikacja oparta na argumentacji.

W procesie deliberacji uczestnicy powinni być otwarci na możliwość korygowania swoich opinii w świetle nowych informacji i twierdzeń prezentowanych przez współuczestników dyskusji. Ta zdolność do zmiany preferencji politycznych jest jednym z istotnych celów deliberacji (Bachmann, 2004).

Demokracja deliberatywna jest zatem ukierunkowana na przewyżnianie różnic opinii pomiędzy obywatelami, stąd kluczowym elementem tego procesu jest argumentacja i publiczne uzasadnienie opinii. Osiągnięcie konsensusu pomiędzy debatującymi nie zawsze jest przy tym możliwe, co podkreśla między innymi Jürgen Habermas (2005). Może tak być na przykład z uwagi na patowy układ interesów lub rozbieżności w wiedzy eksperckiej lub środowiskowej.

Deliberacja według Habermasa ma mieć swój wyraz przede wszystkim w medium publicznym, jakim jest prawo. Ustanowione w procesie deliberacji prawo ma ugruntowanie w procedurze, w ramach której suwerenny naród wyraża swoją wolę, przez co ustrój polityczny i rozwiązania polityczne są legitymizowane. Habermas pisze:

Wytwarzanie prawowitego prawa przez politykę delibeartywną stanowi [...] pewną procedurę polegającą na rozwiązywaniu problemów, która potrzebuje wiedzy i opracowuje wiedzę, by programować regulowanie konfliktów i realizowanie celów zbiorowych. Polityka wchodzi w luki funkcjonalne, które otwierają się wskutek przeciążenia innych mechanizmów integracji społecznej (Habermas, 2005, s. 338).

Wszystkie społeczności muszą zdecydować, które kwestie będą przedmiotem zainteresowania decydentów. Zgodnie z modelami zaproponowanymi przez Rogera Cobba, Jennie-Keith Ross i Marca Howarda Rossa (1976) są trzy podstawowe sposoby, które przedstawiają kariery nowych tematów/kwestii, od pierwszej inicjatywy do formalnego opracowania przez gremium upoważnione do podjęcia decyzji. W pierwszym przypadku – modelu inicjatywy zewnętrznej – kwestie powstają w grupach pozarządowych, a następnie są na tyle rozszerzane, że trafiają najpierw do agendy publicznej, a w końcu do agendy formalnej (np. nacisk opinii publicznej wymusza formalne zajęcie się tematem). Drugi model – mobilizacji – zakłada, że inicjatywa wychodzi od systemu politycznego, ale jego agencji

muszą mobilizować sferę publiczną, gdyż potrzebują poparcia dla formalnego opracowania lub przeforsowania uchwalonego programu. Wreszcie w trzecim przypadku inicjatywa pochodzi od sprawujących urzędy lub przywódców politycznych, a temat aż do formalnego opracowania krąży wewnątrz systemu politycznego bez udziału politycznej sfery publicznej (model inicjatywy wewnętrznej). Z punktu widzenia teorii demokracji, modele te odzwierciedlają (w uproszczeniu) możliwości, jakie istnieją we wzajemnym wpływanu na siebie sfery publicznej i systemu politycznego (Habermas, 2005).

Deliberacja stanowi fundament wielopasmowego zarządzania publicznego (Sroka, 2018). Charakteryzują ją trzy cechy: perswazyjny sposób doboru argumentów, dążenie do osiągnięcia konsensusu oraz publiczny charakter dyskursu. Jacek Sroka uważa przy tym, że „praktyki deliberacyjne i zarządzanie publiczne w nowym stylu udają się tylko tam, gdzie i zaufanie, i sieci społeczne charakteryzują się wysoką kooperacyjną «jakością»” (Sroka, s. 135). Podkreśla on, że w naszej części Europy funkcjonowanie deliberacyjnych rozwiązań masowych choć praktycznie możliwe, to jednak nie występuje. Pojawiają się natomiast „deliberacyjne mikro-fora” i „deliberacyjne momenty”. Znacznie bardziej popularny jest natomiast dialog obywatelski. Świadomy, obywatelski dialog w celu rozwiązania problemów społecznych i ekonomicznych mieści się w granicach demokracji deliberatywnej.

W Polsce istnieje wiele narzędzi instytucjonalnych, służących współdziałaniu obywateli w procesach decyzyjnych, dotyczących sfery życia publicznego, w tym wiele z nich ma charakter deliberatywny. Służą one komentowaniu projektów prawa, negocjowaniu zapisów i rozwiązań, ale także legitymizacji przyjmowanych przepisów. Do takich narzędzi zaliczyć można między innymi dialog społeczny, dialog obywatelski czy konsultacje społeczne.

Dialog społeczny i dialog obywatelski, jako publiczne i partycypacyjne procedury decyzyjne, są instrumentami współzrządzenia. Są one metodami uzgadniania przez władzę i partnerów społecznych (w przypadku dialogu społecznego) lub organizacje pozarządowe (w przypadku dialogu obywatelskiego) wspólnych dla danej społeczności celów, instrumentów i strategii wdrażania polityki publicznej. Tematyka dialogu obywatelskiego dotyka istotnej kwestii – wzrostu znaczenia organizacji pozarządowych w procesie rządzenia

państwem, stanowienia prawa oraz współpodejmowania istotnych decyzji publicznych. Dialog obywatelski można traktować jako wyraz realizacji idei demokratycznych rządów obywateli, tym samym wpisuje się on w strukturę demokracji. Łączy się w nim problematyka demokracji, sfery publicznej i społeczeństwa obywatelskiego (Misztal, 2011).

Jednym z aspektów demokracji deliberatywnej – kładącej nacisk na udział obywateli w podejmowaniu decyzji, a równocześnie będącej formą dialogu obywatelskiego – są konsultacje społeczne. Jest to proces komunikowania się władzy z obywatelami, w którym ci ostatni uzyskują wiedzę o kształcie planowanych działań i rozwiązaniach odnośnie do jakiegoś tematu, a organy władzy publicznej pozyskują od obywateli opinię co do tych rozstrzygnięć i ewentualnie propozycje zmian i usprawnień. Należy przy tym podkreślić, że cechą wspólną wszystkich procedur konsultacyjnych w Polsce jest ich opiniodawczy charakter, nie stanowią one zatem formy rozstrzygnięcia o sprawach publicznych (Marchaj, 2016). Początkowo za strony konsultacji społecznych uważano jedynie przedstawicieli władzy, związki zawodowe, organizacje pracodawców (dialog społeczny). Obecnie stronami konsultacji są również organizacje pozarządowe, grupy obywateli, zainteresowani rezultatami danych działań (dialog obywatelski).

4. PREZENTACJA WYNIKÓW

W toku analizy materiału badawczego obejmującego lata 2008–2021 zidentyfikowano pięć propozycji aktów prawnych regulujących działalność przedsiębiorstwa społecznego i ekonomii społecznej. Ich zestawienie, zawierające inicjatora, rok powstania, zakres uregulowań, sposób procedowania oraz modele inicjowania prac nad ustawą, przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Projekty aktów prawnych regulujących działalność przedsiębiorstw społecznych oraz ekonomii społecznej w Polsce – wybrane zagadnienia

Lp.	Nazwa aktu prawnego (źródło)	Autor/ Inicjator	Założenia (zakres)	Aktorzy i narzędzia konsultacji	Modele inicjowania prac nad ustawą
1.	Wstępne założenia ustawy o przedsiębiorstwie społecznym (Lzdebski, 2008)	środowisko społeczne zaangażowane w realizację PIW Equal, środowisko akademickie	<ul style="list-style-type: none"> przesłanki ustawowego uregulowania PS ramy działalności PS (cel, zakres działania, sposób utworzenia, założyciele, korzyści) 	Aktorzy: środowisko akademickie, społeczne i administracja publiczna (centralna) – otwarta formuła uczestnictwa Narzędzia: cykl debat, seminariów, spotkań popularyzujących idee PS oraz zasadność jego prawnego uregulowania	Model inicjatywy zewnętrznej. Etap ekspercki.
2.	Ustawa o przedsiębiorstwie społecznej i przedsiębiorstwie społecznym (Ustawa o przedsiębiorczości... 2010)	Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none"> status prawny PS zasady i tryb tworzenia PS obowiązki PS kontrola działalności PS (Izba Przedsiębiorstw Społecznych) uprawnienia PS zasady likwidacji PS 	Aktorzy: środowisko akademickie, społeczne i administracja publiczna (centralna) – otwarta formuła uczestnictwa Narzędzia: cykl debat, seminariów, spotkań, warsztaty podczas Ogólnopolskich Spotkań ES	Model inicjatywy zewnętrznej. Etap społeczny.
3.	Ustawa o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej (Posełski projekt ustawy... 2015)	projekt posełski, przygotowany przez Departament Pożytku Publicznego MRPPS na podstawie projektu opracowanego przez Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ES	<ul style="list-style-type: none"> zasady i tryb uzyskiwania i utraty statusu PS zasady działania PS zasady funkcjonowania Izby Przedsiębiorstw Społecznych nadzór nad PS zasady wspierania PES funkcjonowanie Rady Ekonomii Społecznej 	Aktorzy: <ul style="list-style-type: none"> MRPPS, Ministerstwo Rozwoju, instytucje publiczne, administracja na szczeblu regionalnym (instytucje zarządzające RPO, ROPS-y) i lokalnym Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej (KKRES) Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES-y) Narzędzia: prace warsztatowe, spotkania seminaryjne i konsultacyjne, rozpoczęcie procesu legislacyjnego, opinie i ekspertyzy Biura Analiz Sejmowych	Model inicjatywy zewnętrznej. Etap społeczny.

Tworzenie regulacji prawnej dotyczącej przedsiębiorstwa społecznego

<p>4.</p> <p>Ustawa o ekonomii społecznej i solidarnej (Wstępny projekt założeń ..., 2017)</p>	<p>Departament Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego MRPiPS, grupy tematyczne KKRES</p>	<ul style="list-style-type: none"> definicje ekonomii społecznej i solidarnej, otoczenia ekonomii społecznej i solidarnej, katalog: PES, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, usług społecznych w techności publicznej, zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego definicja PS zasady uzyskiwania i utraty statusu PS uprawnienia PS formy udziału PES w programowaniu i realizacji zadań użyteczności publicznej zasady realizacji usług społecznych użyteczności publicznej i zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego wsparcie inicjatyw obywatelskich/społecznych na rzecz otoczenia ES wsparcie rozwoju ES przez władze publiczne 	<p>Aktorzy:</p> <ul style="list-style-type: none"> MRPiPS, instytucje publiczne, administracja na szczeblu regionalnym (instytucje zarządzające RPO, ROPS-y) i lokalnym przedstawiciele Krajowego i Regionalnych Komitetów Rozwoju Ekonomii Społecznej przedstawiciele PES, OWES-y, Krajowa Rada Spółdzielcza <p>Narzędzia: prace warsztatowe, spotkania seminaryjne i konsultacyjne, w tym makroregionalne, pisma z prośbą o zaopiniowanie</p>	<p>Model mobilizacji.</p>
<p>5.</p> <p>Ustawa o ekonomii społecznej (Ustawa o ekonomii..., 2021)</p>	<p>Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej, MRPiPS, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. ekonomii społecznej i solidarnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> katalog: PES i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym organizacja i zasady funkcjonowania PS; zasady realizacji usług społecznych przez PES; zasady i formy wspierania PES przez organy administracji publicznej 	<p>Aktorzy (wybrani):</p> <ul style="list-style-type: none"> instytucje publiczne, administracja na szczeblu regionalnym (instytucje zarządzające RPO, ROPS-y) i lokalnym przedstawiciele PES i OWES członkowie Krajowego i Regionalnych Komitetów Rozwoju Ekonomii Społecznej konwent Wojewódzkich Rad Działalności Pożytku Publicznego forum Pełnomocników ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi środowisko akademickie <p>Narzędzia: konferencje i spotkania konsultacyjne, debaty podczas Ogólnopolskiego Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej, dyskusje w gronie ekspertów, konsultacje publiczne (BIP), rozpoczęcie procesu legislacyjnego, opinie i ekspertyzy Biura Analiz Sejmowych</p>	<p>Model mobilizacji.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Hausner, Izdebski (2008); Ustawa o przedsiębiorczości... (2010); Posełski projekt ustawy... (2015); Wstępny projekt założeń do ustawy... (2017); Ustawa o ekonomii... (2021); Raport z konsultacji projektu... (2021).

Prace nad ustawowym uregulowaniem PS i ES zostały zapoczątkowane w 2008 roku przez przedstawicieli środowiska akademickiego (Jerzy Hausner, Hubert Izdebski) zaangażowanych w realizację Programu Inicjatywy Wspólnotowej Equal. Przedstawili oni wstępne założenia ustawy o przedsiębiorstwie społecznym, wskazując na przesłanki jego uregulowania oraz istotę działalności. Przedsiębiorstwo społeczne i jego konceptualizacja były osią ustawy; jak pisali autorzy we *Wstępnych założeniach projektu ustawy o przedsiębiorstwie społecznym*: „PS jest kluczowym ogniwem ekonomii społecznej” (Hausner, Izdebski, 2008, s. 1). Za fundamentalne założenia PS uznano: 1) prowadzenie działalności gospodarczej mającej na celu wytwarzanie produktów lub usług i związane z tym ryzyko gospodarcze, 2) ukierunkowanie działalności na integrację społeczną w skali lokalnej, 3) partnerskie zarządzanie, 4) demokratyczną kontrolę ze strony interesariuszy, 5) przeznaczanie całej nadwyżki finansowej oraz zakumulowanego kapitału PS na realizację misji społecznej 6) zatrudnienie osób znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji¹. Zdaniem autorów przedsiębiorstwo społeczne nie powinno przyjmować oddzielnej formy prawnej, a raczej powinno nabyć status potwierdzający istotę jego działania. Według pierwszej propozycji ustawy, PS mogły tworzyć organizacje pozarządowe (z wyłączeniem partii politycznych) oraz przedsiębiorcy w myśl ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (z wyłączeniem przedsiębiorstw państwowych, samorządowych i prowadzących działalność zawodową). Powyższe założenia, co do zasady, obowiązywały w projektach ustaw do 2015 roku i niewątpliwie stanowiły podstawę rozumienia i definiowania PS.

Od pierwszego projektu ustawy, dla sektora społecznego dyskusyjne były kwestie dotyczące przede wszystkim po pierwsze kategorii podmiotów, które mogą uzyskać status PS oraz po drugie funkcji społecznych PS. W przypadku funkcji zatrudnieniowej – kogo należy uznać za osobę zagrożoną wykluczeniem społecznym oraz jakie powinny być proporcje zatrudnienia ww. osób. W przypadku funkcji usługowej/rozwojowej PS, impas pojawił się w miejscu definiowania działalności na rzecz społeczności lokalnej (usług społecznych i usług na rzecz rozwoju lokalnego). Inny dylemat stanowiło ograniczenie dostępu do statusu PS tylko dla organizacji społecznych

---

1 Zdefiniowane w Rozporządzeniu KE nr 2204/2002.

prowadzących działalność gospodarczą. W tym przypadku wątpliwość dotyczyła tego, czy taki zapis nie będzie wykluczający dla organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną pożytku publicznego oraz inną działalność o charakterze odpłatnym (oświatową, kulturalną) oraz, czy sam fakt zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym to nie za mało, by mówić o funkcji reintegracji społeczno-zawodowej. Powyższe dylematy blokowały ustanowienie prawa w tym zakresie.

W grudniu 2008 roku został powołany Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej oraz Grupa ds. przygotowania projektu ustawy regulującej przedsiębiorczość społeczną. W czerwcu 2010 roku Zespół przedstawił projekt Ustawy o przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwie społecznym. Instytut Spraw Publicznych zorganizował seminaria poświęcone projektowi z udziałem ekspertów oraz przedstawicieli środowisk ES. Projekt był też szeroko dyskutowany podczas Ogólnopolskich Spotkań Ekonomii Społecznej w Poznaniu, wzbudzając dyskusję dotyczącą definicji PS, weryfikacji statusu przez KRS i zasad dystrybucji zysku (Cibor, 2010). Na początku 2011 roku projekt został poddany konsultacjom społecznym, by w czerwcu tegoż roku Rada Ministrów mogła skierować go do parlamentu (Schimanek, 2010). Niestety tak się nie stało. Wokół projektu nie było konsensusu środowiska społecznego. Przykładowo, Izba Przedsiębiorców Społecznych, funkcjonująca w ramach Ogólnopolskiego Forum Organizacji Pozarządowych, czyli kluczowej organizacji parasolowej polskich NGO, poddała w wątpliwość potrzebę wprowadzania ustawy, twierdząc że: „zmiany prawne (w tym planowana Ustawa o przedsiębiorczości społecznej) niekoniecznie będą miały pozytywny wpływ na sektor, a znacznie ważniejsze od nowelizacji i nowych aktów prawnych jest dbanie o stabilność i przewidywalność prawodawstwa” (Cibor, 2011). Niepokój środowiska pozarządowego wzbudziło przede wszystkim sprowadzanie rozwoju przedsiębiorstw społecznych – czy szerzej, sektora – do realizacji polityk publicznych. W październiku 2012 roku Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ES rekomendował ministrowi pracy i polityki społecznej nowy projekt ustawy (o nazwie Ustawa o przedsiębiorstwie społecznym) do dalszych prac.

17 lipca 2013 roku odbyło się spotkanie Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, któremu przewodniczył

minister pracy. Podczas spotkania zostały ostatecznie przedstawione dwa bardzo istotne produkty prac zespołu – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej i projekt Ustawy o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej. Ten ostatni projekt wzbudził kontrowersje – tym razem głównie pomysł powołania Rady Ekonomii Społecznej oraz zasady systemu wsparcia ekonomii społecznej (Cibor, 2013).

W kwietniu 2015 roku kolejny projekt ustawy (tym razem o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu podmiotów ekonomii społecznej) został zgłoszony jako projekt poselski. W tej wersji status PS mógł uzyskać przedsiębiorca prowadzący tylko działalność w zakresie: a) zawodowej reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub b) w zakresie pomocy społecznej, opieki nad dziećmi do lat 3, prowadzenia przedszkoli, ochrony zdrowia psychicznego, wsparcia osób niepełnosprawnych. Projekt był niemal tożsamy z propozycją sprzed dwóch lat, opracowaną przez Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej (Przedsiębiorstwo społeczne..., 2015), doprecyzował jednak usługowy charakter PS (enumeratywnie wyliczał usługi społeczne). Ustawa nie została jednak przyjęta.

Kolejne wersje regulacji prawnej poświęconej PS przygotowywał Departament Ekonomii Społecznej i Pożytku Publicznego w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a od roku 2017 Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej. Był to kluczowy moment z punktu widzenia modeli procedowania regulacji prawnej (Cobb, Ross, Ross, 1976). Od tego czasu inicjatywa stworzenia ustawy wychodziła głównie od systemu politycznego (czyli MRPiPS), można stwierdzić, że była ona bardziej „potrzebna” stronie rządowej niż organizacjom związanym z ekonomią społeczną. Stało się tak między innymi dlatego, że strona rządowa została zobowiązana do przyjęcia ustawy w obszarze ekonomii społecznej przepisami krajowymi i unijnymi (Strategiami Krajowymi oraz zapisami Umowy Partnerstwa Rządu RP i Komisji Europejskiej).

Od momentu, gdy prace nad ustawą zaczął procedować Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej MRPiPS, zmienił się koncept przedsiębiorstwa społecznego i ekonomii społecznej. Po pierwsze – uległa zmianie nazwa regulacji, przestając odnosić się do *stricte* przedsiębiorstwa społecznego. W 2017 roku zaprezentowano

założenia projektu Ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej, w którym pojawiła się próba regulacji nie tylko PS, ale całej sfery ES i PES. W przypadku koncepcji PS wprowadzono znaczące novum – projekt dopuścił bowiem do gremium podmiotów uprawnionych do nabywania statusu PS te, które prowadziły działalność odpłatną pożytku publicznego lub/i działalność oświatową lub kulturalną. Środowisko NGO było pełne obaw. Po pierwsze dlatego, że koncepcja PS sprowadzała się do wymogu zatrudnieniowego (minimum 3 osoby, w tym od 30–50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym), po drugie czyniła z PS narzędzie realizacji polityki społecznej. NGO postulowały, by na wzór brytyjski nie wiązać PS tylko i wyłącznie z funkcją integracyjną i socjalną. Dodatkowo w projekcie wskazywano na uprzywilejowanie spółdzielni socjalnych (Wejcman, 2017). Dyskusje wokół założeń trwały przez następne lata. W maju 2021 roku został zaproponowany i poddany szerokim konsultacjom społecznym projekt Ustawy o ekonomii społecznej. We wstępie do raportu z konsultacji projektu ustawy z grudnia 2021 tegoż roku czytamy:

Przygotowanie projektu ustawy o ekonomii społecznej prowadzone było od 2016 r. w ramach szeroko rozumianego dialogu, w tym z partnerami tworzącymi sektor ekonomii społecznej. Kluczowym forum tego dialogu był Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, będący organem pomocniczym Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, w którego pracach uczestniczą przedstawiciele sektora pozarządowego, w tym przedstawiciele Rady Działalności Pożytku Publicznego, administracji rządowej i samorządowej, świata nauki, sektora finansowego oraz partnerzy społeczni (*Raport z konsultacji...*, 2021, s. 2).

W projekcie odstępiono od definiowania sfery ekonomii społecznej, a skoncentrowano się na przedsiębiorstwie społecznym. Zaproponowano rozróżnienie PS na działające w celu reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz działające w celu realizacji usług społecznych. Pozostawiono obowiązek zatrudniania minimum trzech osób (dopuszczono zatrudnienie na część etatu), w każdym typie PS. W reintegracyjnym PS dodatkowo minimum 30% pracowników miały stanowić osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, wobec których miał być opracowywany indywidualny plan reintegracji. Koncepcja PS została powiązana z oczekiwaniami polityki społecznej co do jej reintegracyjnych i usługowych

(w zakresie usług społecznych) funkcji. W ramach naprawdę szerokich konsultacji społecznych² zgłoszono uwagi w tabeli zajmującej ponad 160 stron. Projekt Ustawy o ekonomii społecznej jest obecnie (stan na styczeń 2022 r.) procedowany na poziomie rządowym.

5. WNIOSKI

W długiej historii tworzenia interesującej nas regulacji prawnej zmieniła się zarówno koncepcja przedsiębiorstwa społecznego i ekonomii społecznej, ale także mechanizmy i główni aktorzy wpływający na proces jej powstawania.

Z punktu widzenia teorii Cobba, Rossa i Ross (1976) można wyróżnić dwa modele podejmowania inicjatywy w zakresie tworzenia rzeczonyj ustawy. Pierwotnie inicjatywa została podjęta przez środowisko społeczne związane z realizacją IW EQUAL, która wprowadziła do dyskursu w Polsce problematykę ekonomii społecznej (model inicjatywy zewnętrznej). Starania ww. środowiska zostały istotnie wsparte przez środowisko akademickie. W późniejszym czasie inicjatywę przejęła sfera rządowa, jednak potrzebowała ona poparcia dla formalnego opracowania projektu (model mobilizacji), stąd prowadzone były szerokie konsultacje społeczne. Poparcie społeczne w tym przypadku było bardzo istotne, bowiem tematyka ekonomii społecznej to obszar obywatelski.

Proces powstawania ustawy o PS i ES charakteryzował się szerokim dyskursem publicznym angażującym wielu różnorodnych aktorów, dążeniem do osiągnięcia konsensusu (a przynajmniej eliminacji wątków, co do których nie było zgody większości), tym samym spełniał pewne warunki procesu deliberatywnego. Prowadzone były szerokie konsultacje społeczne przy użyciu różnorodnych narzędzi, takich jak: warsztaty, debaty, spotkania konsultacyjne, seminaria, możliwość zgłaszania uwag online itp. Konsultacje społeczne stanowiły ważny aspekt w procesie deliberacji i dialogu obywatelskiego i poza ich charakterem opiniodawczym miały rzeczywisty wpływ na

---

2 Opis liczby spotkań i środowisk, w których zaprezentowano i omówiono projekt ustawy znajduje się w Raporcie z konsultacji projektu ustawy o ekonomii społecznej (UD185) z grudnia 2021 r.

zmianę założeń projektów. Proces konsultacji był jawny, otwarty, nie dyskryminował nikogo. Niemniej w procesie tym uczestniczyły głównie organizacje przedstawicielskie, a w mniejszym stopniu stwarzano forum do dyskusji z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym, które mogą być pracownikami, jak również założycielami PS.

W procesie powstawania ustawy o PS i ES konceptualizacja założeń bazowała początkowo na zaangażowaniu liderów wywodzących się ze środowiska pozarządowego i spółdzielczego, skupionych w grupie prawnej Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ES. Konsultacje założeń odbywały się poprzez warsztaty, debaty, spotkania, w których aktorami byli przede wszystkim przedstawiciele środowiska pozarządowego. Ze strony rządu nad procesem czuwało Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Następnie inicjatywa została przejęta przez administrację publiczną, a prace nad zapisami projektów ustaw odbywały się w ramach grup prawnej i systemowej przy Krajowym Komitecie Rozwoju ES oraz w Departamencie Ekonomii Społecznej MRPiPS. Aktorzy procesu uzgadniania zapisów byli bardziej zróżnicowani; poza środowiskami pozarządowymi, spółdzielczymi oraz ośrodkami wsparcia ES włączono w konsultacje środowiska samorządowe (regionalne ośrodki polityki społecznej, urzędy marszałkowskie itd.), instytucje publiczne (PFRON). Departament Ekonomii Społecznej koordynując prace nad ustawą organizował liczne formy konsultacji: konferencje, warsztaty, spotkania, konsultacje internetowe.

W dwunastoletniej historii prac nad ustawą o PS i ES nie udało się osiągnąć konsensusu co do jej głównych założeń i przyjąć żadnego z projektów proponowanych przez środowiska głównych zainteresowanych, czyli organizacji trzeciego sektora. Powodów takiego stanu rzeczy mogło być wiele – od braku lidera (po stronie społecznej oraz po stronie rządowej), który skoordynowałby inicjatywę i zadbał, by proces wiecznych konsultacji stał się procesem deliberacji – rozwiązywania problemów i szukania konsensusu. Kolejnym powodem mogła być niska motywacja środowiska ES do tego, by przeforsować rzeczoną ustawę. Projekty ustaw nie przynosiły istotnych, nowych korzyści dla głównych zainteresowanych – organizacji pozarządowych i spółdzielni socjalnych. Należy zauważyć, że przez cały czas funkcjonował system wsparcia dla tworzenia przedsiębiorstw społecznych (wprawdzie na początku ograniczony tylko do wspierania

spółdzielni socjalnych, jednak później rozszerzony na inne formy prawne). Zatem PS, czy szerzej podmioty ekonomii społecznej, nie miały interesu w ustawie, zwłaszcza takiej, która narzucała na ich działalność wiele dodatkowych wymogów (od sprawozdawczych przez organizacyjne). Ponadto, uzgodnieniu interesów nie służyła heterogeniczność środowiska ES (organizacje pozarządowe, spółdzielnie socjalne, jednostki reintegracyjne o odmiennym rodowodzie, ramach prawnych i kulturze działania). Wreszcie, należy wspomnieć o hybrydowości rozwiązań oferowanych przez PS, niespotykanych dotychczas w polskich realiach, które mogły być niezrozumiałe ze względu na łączenie odmiennych motywów (altruizm *vs.* egoizm), metod (misja *vs.* oportunizm) i wartości (społeczne *vs.* materialne) (Wygnański, 2008, s. 23).

Największymi ograniczeniami w prowadzonych badaniach były: trudności w operacjonalizacji i zastosowaniu kryteriów deliberacji w kontekście źródeł danych, ich dostępności i kompletności. Proponowane kierunki badań obejmują analizę grup interesów i ich wpływu na proces tworzenia ustawy, jak również uwzględnienie kwestii instytucjonalizacji demokracji deliberatywnej w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Bachmann, K. (2004). *Konwent o przyszłości Europy. Demokracja deliberatywna jako metoda legitymizacji władzy w wielopłaszczyznowym systemie politycznym*. Wrocław: ATUT.
- Bohman, J., & Rehg, W. (Red). (1997). *Deliberative Democracy. Essays on Reason and Politics*. MA: The MIT Press.
- Borzaga, C., Galera, G., Franchini, B., Chiomento, S., Nogales, R., & Carin, C. (2020). *Social enterprises and their ecosystems in Europe: Comparative synthesis report*. European Commission. Directorate General for Employment, Social Affairs and Inclusion. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/567551>.
- Brouard, F., & Larivet, S. (2010). Essay of Clarification and Definitions of related concepts of Social Enterprise, Social Entrepreneur and Social Entrepreneurship. W A. Fayolle & H. Matlay (Red.), *Handbook of Research on Social Entrepreneurship* (s. 29–56). Edward Elgar Publishing.
- Cibor, K. (2010). Ustawa o przedsiębiorczości społecznej – dyskusja na IV OSES. <https://publicystyka.ngo.pl/ustawa-o-przedsiębiorczosci-społecznej-dyskusja-na-iv-oses> (data pobrania: 22.01.22).

- Cibor, K. (2011). Ekonomia społeczna – wizja społeczna kontra administracyjna. <https://publicystyka.ngo.pl/ekonomia-spoeczna-wizja-spoeczna-kontra-administracyjna> (data pobrania: 22.01.2022).
- Cibor, K. (2013). Zespół ds. ekonomii społecznej przekazał ministrowi ustawę, program rozwoju i pakt! <https://publicystyka.ngo.pl/zespol-ds-ekonomii-spoecznej-przekazal-ministrowi-ustawie-program-rozwoju-i-pakt> (data pobrania: 20.01.2020).
- Cobb, R., Ross, J.K., & Ross, M.H. (1976). Agenda Building as a Comparative Political Process. *American Political Science Review*, 70, 126–138.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), 32–53. <https://doi.org/10.1080/19420670903442053>.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (Red.). (2021). *Social enterprise in Central and Eastern Europe: Theory, models and practice*. New York-London: Routledge.
- Defourny, J., Nyssens, M., & Brolis, O. (2021). Testing Social Enterprise Models Across the World: Evidence From the “International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) Project”. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 50(2), 420–440. <https://doi.org/10.1177/0899764020959470>.
- Galera, G., & Borzaga, C. (2009). Social enterprise: An international overview of its conceptual evolution and legal implementation. *Social Enterprise Journal*, 5(3), 210–228. <https://doi.org/10.1108/17508610911004313>.
- Gospodarka społeczna w Unii Europejskiej. *Streszczenie sprawozdania sporządzonego dla Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego przez Międzynarodowe Centrum Badań i Informacji na temat Gospodarki Publicznej, Społecznej i Spółdzielczej (CIRIEC)* (2013). Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny.
- Habermas, J. (2005). *Faktyczność i obowiązywanie. Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar. (wyd. oryg. 1992).
- Hausner, J. (2008). *Zarządzanie publiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Hausner, J., & Izdebski, H. (2008). Wstępne założenia ustawy o przedsiębiorstwie społecznym. W J. Hausner (Red.). *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce: teoria i praktyka* (s. 75–79). Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego. <http://www.mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=12222> (dostęp: 24.01.2022).

- Hulgård, L. (2010). Discourses of social entrepreneurship – variations of the same theme? *EMES. European Research Network. Working Paper, 10/01*, 1–21.
- Leś, E. (2008). Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Przegląd koncepcji i dobrych praktyk. W E. Leś (Red.). *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki* (s. 37–56), Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Marchaj, R. (2016). *Samorządowe konsultacje społeczne*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Miształ, W. (2011). *Dialog obywatelski we współczesnej Polsce*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Poselski projekt ustawy o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu podmiotów ekonomii społecznej (2015). <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=DD4D8E7C546E71C-3C1257E6900475E82> (data pobrania: 22.01.22).
- Przedsiębiorstwo społeczne – ustawa w Sejmie (2015). <https://publicystyka.ngo.pl/przedsiębiorstwo-spoeczne-ustawa-w-sejmie> (data pobrania: 22.01.2022).
- Raport z konsultacji projektu ustawy o ekonomii społecznej (UD185) (2021). <https://www.legislacja.gov.pl/projekt/12346902/katalog/12788700#12788700> (data pobrania: 22.01.22).
- Rozporządzenie Komisji Wspólnoty Europejskiej nr 2204/2002 z dnia 12 grudnia 2002 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy państwa w zakresie zatrudnienia. Dz.U. L 337 z 13.12.2002.
- Schimanek, T. (2010). *Prawo przedsiębiorczości społecznej w roku 2010*. https://www.isp.org.pl/uploads/drive/oldfiles/Program%20Polityki%20Spolecznej/Ekonomia%20spoleczna/Raport_roczny_zmian_w_prawie_ES_2010-T.Schimanek.pdf (data: pobrania 19.01.2022).
- Sroka, J. (2018). *Współdecydowanie w wielopasmowej polityce publicznej*. Warszawa: Elipsa.
- Thompson, J., & Doherty, B. (2006). The diverse world of social enterprise: A collection of social enterprise stories. *International Journal of Social Economics*, 33(5/6), 361–375. <https://doi.org/10.1108/03068290610660643>.
- Ustawa o przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwie społecznym. (2010). Projekt roboczy, wersja z 22 czerwca 2011r., https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/pozytek/ekonomia_spol/ustawa_ps_projekt.pdf (dostęp: 24.01.2022).
- Ustawa o ekonomii społecznej. (2021). Projekt z dnia 19 maja 2021 r. <https://www.legislacja.gov.pl/projekt/12346902> (data pobrania: 22.01.22).

Wejcman, Z. (2017). *Polemika wokół ustawy o ekonomii solidarnej*. <https://publicystyka.ngo.pl/polemika-wokol-ustawy-o-ekonomii-solidarnej> (data pobrania 22.01.2022).

Wstępny projekt i założenia do ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej. (2017). https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/Wstepny_projekt_zalozen_do_ustawy.pdf (data pobrania: 22.01.2022).

Wygnański, J.J. (2008). Ekonomizacja organizacji pozarządowych. *Zarządzanie Publiczne*, 1(3), 23–67.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>